

ЛІТЕРАТУРА

1. Zakon c. 155/1919 Sb.z. a nar. - S.198-199.
2. Zakon. c. 216/1919 Sb.z. a nar. - S. 291-292.
3. Nar. c. 275/1919 Sb.z. a nar. - S.376.
4. Nar. c. 189/1919 Sb.z. a nar.
5. Nar. c. 69/1920 Sb.z. a nar. - S.120-126.
6. Nar. c. 498/1919 Sb.z. a nar. - S.705-711.
7. Nar. c. 186/1919 Sb.z. a nar. - S. 255-257.
8. Zakon. c. 161/1921 Sb.z. a nar. - S. 311-315.
9. Smluva... C. 35/1925. Sb.z. a nar. - S.295-311.
10. Statni Ustredni Archiv v Praze: Fond - Ministerstvo spravedlnosti (1918-1938).
11. Culik J. Notar, organ statni // Ceske pravo. - 1929. -N11.- S.29-31.

RESÜME

Notariats in der Tschechoslowakischen Republik in den Jahren 1918-1938

J.M.Bisaga

Die Notariate waren wieltige Dezernate der Justizorgane der Tschechoslowakei (1918-1938). Das notariatswesen halte in der ersten Tschechoslowakischen Republik sunе bestimmten. Traditionen und wurde Rechtsnormen gesegelt. Der Funktionierung des Notariatsweseeas in der Tschechoslowakischen gescllshafft wurde grope Aufmerksamkeit gescheckt, was zweckmapig war.

МАЛОВІДОМИЙ НАШ ЗЕМЛЯК МИКОЛА НОДЬ
(до 180-річчя від дня народження)

Король І.Ф., Білак П.

В 1992 р. в часописі "Слово і час" було опубліковано змістовно статтю українознавців Нечипорука Е.І. та Регушевського Е.С. про австрійського літературознавця, славіста, мовознавця, журналіста, історика культури в широкому розумінні слова Гюнтера Вітженса (1922-1991 рр.). Він неодноразово бував на Україні, зокрема, брав участь у роботі ІХ міжнародного з'їзду славістів (Київ, вересень 1983 р.), виступав на міжнародному симпозиумі "Іван Франко і світова культура" (Львів, вересень 1986 р.). Випускник Віденського університету, довгі роки очолював Інститут славістики Академії наук Австрії, професор, редагував один із найпопулярніших літературознавчих журналів німецькою мовою "Мистецтво мови". Автор і співавтор ряду монографій: "Слов'янський духовний світ. Західні і південні слов'яни. Державність і народність. Людина і світ" (1985 р.). Грунтовна праця Вітженса "Слов'янські публікації Віденської друкарні мхитаристів" (1985 р.). Його ж надзвичайно цікава стаття "Віденсько-український письменник Микола Нодь" [1]. Публікація про нашого земляка була не випадковою. Як стверджують вчені, австрійський науковець останні роки життя присвятив вивченню творів, "складної і химерної долі" Миколи Нодя. Автори перекладу книги Гюнтера Вітженса "Viener slavistische Jabbuch" (Vien, 1982) зауважують: "Даремно шукати ім'я цього українського письменника в історії літератури й енциклопедіях" [2]. В цьому автори пере-

коналися під час пошуків відомостей про Миколу Нодя. Якщо його ім'я згадується, то в основному в абзацних строках. Виняток становить невеличкий нарис відомого закарпатського краєзнавця. Василя Пагирі "Микола Нодь", поміщений у двох його збірках "Відлуння Карпат" (Ужгород, 1994) і "Світоч Карпатського краю" (Ужгород, 1996) [3]. Не відомо досі чому така доля не справедлива спіткала талановитого вихідця із Закарпаття. Саме це й спонукало авторів цієї статті до пошуків. Дякуючи добрим людям, дещо вдалося прояснити про Миколу Нодя, якому в цьому році минає 180 років від дня народження.

Микола Нодь народився (на превеликий жаль точної дати не встановлено) 1819 р. в селі Вошвар, що поблизу міста Марія Повч Саболч-Сатмарського комітату, який на той час входив до складу Підкарпатської Русі. Місто Марія Повч з базилянським монастирем, заснованим в 1749 р. для русинського населення - переселенців, було улюбленим місцем паломництва карпатських русинів.

Не легка доля випала на юнацькі роки Миколи. Як свідчать документи, його батьки були наші земляки нижчого стану. В ранній юності Нодь залишився сиротою, поселився в містечку Марія Повч, став відвідувати училище. виявився дуже здібним юнаком і почав прислужувати під час релігійної служби у попів. Невдовзі він опинився в Ужгороді, де студював теологію у богословській семінарії. Після

висвячення короткий час був капеланом у Сиготі, а потім в одному із найбідніших, богом забутому закарпатському селі. Мукачівський єпископ звернув увагу на Нодя і запросив його бути префектом духовної семінарії в Ужгороді. За даними вченого Євгена Недзельського Нодь працював консисторським радником в Мукачеві [4]. 16 грудня 1849 р. Нодь розпочав свою службу католицького священника при церкві Св.Варвари у Відні. До речі, ще в 1774 р. Марія Терезія заснувала у Відні при церкві Св.Варвари "Імператорську генеральну греко-католицьку семінарію", до якої було прийнято 10 вихованців із Мукачівської єпархії, а угро-руси Самуїл Вулкан і Андрій Бачинський були викладачами семінарії. Ця семінарія відома ще під назвою "Барбареум". Мета її - підготовка духовних осіб, відданих унії.

Марія Терезія сприяла відкриттю богословської школи в Мукачеві, яку в 1778 р. перевели в Ужгород. Наступник Марії Терезії Йосиф II у 1787 р. заснував при Львівському університеті "Генеральну семінарію" для греко-католиків Галичини, Угорії, Семиграддя, Хорватії з російською мовою викладання. Викладачами семінарії працювали наші земляки Іван Земанчик, Петро Лодій - перший математик і фізик, другий філософ, третій угро-рус Михайло Щавницький був настоятелем семінарії [5].

А популярність Нодя з року в рік росла. В 1852 р. його призначають духівником зв'язаної з приходом Центральної семінарії. Із липня 1857 р. він стає управителем приходу, а в 1861 р. його призначають священником і ректором Віденської богословської семінарії [6]. На цьому його духовна кар'єра закінчилася, бо 11 червня 1862 р. він помирає. Похований на кладовищі Св.Мерсера.

За три роки до своєї смерті Нодь відвідав рідні місця: приніс

в подарунок церкві Марії Повчанській чудовий штучно виготовлений Хрест, а Вашварській церкві гарно оправлене Євангеліє [7]. Це одна сторона життя Миколи Нодя. Друга - літературна, творча діяльність. Ось вона і найбільше привабила Гюнтера Вітженса до особи Миколи Нодя.

В своїй ґрунтовній праці австрійський вчений пише, що його вибір упав з кількох причин на мало-відомого карпато-українського письменника і носія духовного сану Миколу Нодя. По-перше, тому що історіографи української так і карпато-української літератури не займалися його творчістю, хоча він і для свого імені й для стану української літератури того часу лишив значні твори. По-друге, Нодь жив і працював з 1849 і до своєї смерті в українсько-католицькому приході Св.Варвари і свого часу відкритий тут семінарії для священників. По-третє, його поетичні твори, особлива збірка пісень "Русскій соловій" мають велику культурну, історичну й естети-

чну вартість. Повна назва збірки пісень: "Русскій соловій. Пініє сочинено и посвящено Юношеству Русскому Николаемъ Нодь. Въ Відни, 1851, 31, музичні ноти". Друга збірка названа "Память из отпуста добрымъ дітемъ сочинена Николаемъ Нодь. Въ Відни, 1851, 32 с., ілюстрації"[8]. До речі, відомий автор і збирач народних пісень родом із Бачки Михайло Врабель включив тексти Нодя до своєї антології "Русскій соловей. Народна лира или собрание народных песней на разныхъ угро-русскихъ наречияхъ" (Унгвар, 1890). Два невеликих за обсягом збірки віршів Нодя досить відчутно відрізняються між собою. Насамперед це стосується їх оформлення. "Русскій соловей" світські пісні з нотами до кожного вірша. Другий дитячий збірничок церковних пісень "Добрим детем на отпуст..." видано церковним шрифтом. Перший томик "Русскій соловей" складається з текстів пісень у народному дусі, суто світського змісту, другий - містить короткі повчальні віршовані розповіді із додатком "Поучення" та духовні пісні. Автор шестирядкової замітки про М.Нодя в "Енциклопедії українознавства (1966.-Ч.П.-Т.5.-0.1790) пише: "Мені впали у вічі деякі риси, що нагадують про західнослов'янські мови", як наприклад "глядати" - шукати, "пацьорки" - чітки тощо, які вживає М.Нодь у своїх збірничках [9].

Згадуваний уже нами Євген Недзільський в праці "Очерки карпаторусской литературы", яка вийшла у світ в Ужгороді 1932 р. про творчу діяльність нашого земляка пише: "писательскую деятельность проявил одновременно съ Духновичемъ и Раковскимъ и Николай Нодь... человекъ широкого образования и глубокой патриотъ... Любитель народной пісни и самъ півецъ. Н.Нодь в своемъ творчестві пользовался поэтикой народного творчества, хотя идейно даже и народные пісни перерабатывалъ по своему усмотрению. Языкъ Н.Нодя діалектиченъ, как это соответствуетъ излюбленной имъ формі поэтического творчества, но въ статьяхъ онъ стремится приблизиться къ русскому литературному языку" [10].

Серед представників слов'янофілства середини XVIII ст. Євген Недзельський Миколу Нодя ставить в один ряд з такими відомими діячами як Андрій Попович, Андрій Павлович, Андрій Балудяноський, Петро Янович, Стефан Мустьянович, Антоній Чопей.

В 1850 р. у Відні, на кошти уряду, починається видання першої газети на російській мові "Вістникъ для Русиновъ Австрійской Держави", яка, по суті, започаткувала виникнення карпаторуської журналістики. Освічені карпатороси мали можливість регулярно друкуватися в газеті. Як відзначав Є.Недзельський, авторами статей у "Вістнику" в основному були галичани. Але поряд з ними активними дописувачами газети були також А.Духнович, А.Гомічков і М.Нодь [11]. Доповнює відомості Є.Недзельського відомий літературознавець Юрій

Бача. Він в книзі "Літературний рух на Закарпатті середини XIX ст." в списку використаних робіт наводить і "Вісник для русинів Австрійської держави", де на його думку були опубліковані статті О.Духновича, М.Бескида, А.Татранського, І.Раковського, В.Добрянського, М.Нодя та багатьох інших авторів за 1850-1853, 1863 рр. "Вісник русинів..." був урядовим друкованим органом для всіх українців Австрії (галицьких та закарпатських). На думку більшості дослідників його історії, найбільш активними його дописувачами був "Паноніанин". Одні твердять, що це був псевдонім Миколи Нодя, інші, в тому числі і Ю.Бача, що Івана Раковського [12]. Перебуваючи у Відні, М.Нодя налагодив тісні творчі зв'язки з галицькими культурними діячами. Він і його колеги А.Добрянський, І.Раковський підтримували тісні зв'язки з російським послом у Відні, про що повідомляв журнал "Червоний шлях" в 1928 р.[13].

Відомий чехословацький вчений Франтішек Тихи доводить, що М.Нодя був членом "Літературного содружества" в Пряшеві. В його альманасі "Поздравление Русиновъ на 1851 и 1852 годъ" Нодя опублікував статті, серед яких і про Кирила та Мефодія. Цю думку підтверджує і Є.Недзельський, який стверджує, що "Літературное заведение" в Пряшеві організував О.Духнович "Вся работа, - відзначав Недзельський, - происходила въ квартирі Духновича, гдѣ собирались русскіе, въ томъ числѣ А.И. и В.И.Добрянскіе, Александръ Павловичъ, Андрей Поповичъ, Николай Нодя и др." [15].

Таким чином, маємо всі підстави для висновку, що твори Миколи Нодя були у свій час видані у Відні, але на жаль вони сьогодні відсутні в бібліотеках не тільки Ужгорода, але і в столиці Австрії. Тільки завдяки тривалим пошукам вдалося розшукати в науковій бібліотеці ім.Стефаника у Львові рідкісні видання нашого земляка, в яких містяться деякі, маловідомі відомості й про Миколу Нодя. Мова йде про "Вістникъ. Повременно писъмо посвященно политическому и нравственному образованию Русиновъ австрійской державы" (за 1862 р.). Це офіційна газета, яка видавалася у Відні. Редактор її був

Василь Зборовський (псевдонім Юрій Вислобоцький). На шпальтах газети зустрічаємо статті про монахів із базилянського монастиря Марія Повчанська, некролог про М.Нодя, невеличкі замітки про його похорон та похорон та похорон та похорон та похорон тощо [16].

Цікаві відомості про літературну і публіцистичну творчість М.Нодя містяться в бібліографії І.Левицького, що вийшла у Львові в 1888 р. під назвою "Галицько-русская библиография. XIX столетия о увяздженіи русских изданій, появившихся в Угорщине и Буковине (1801- 1886)"[17].

Необхідно відзначити, що Гюнтер Вітженс дослідник не тільки духовної і літературно-мистецької діяльності М.Нодя. В його глибоко науковій, змістовній, праці "Слов'янські публікації Віденської друкарні мхитаристів" (1985 р.) містяться видання кількома мовами праці слов'янських авторів за період з 1818 по 1847 рр. Українська частина цього видання представлена такими іменами як: Іоан Фогорашій – з 1814 р. служитель при церкві Св.Варвари, а з 1818 р. настоятель Віденського приходу Св.Варвари. Далі названо Якова Головацького, Володимира Дорошенка, Михайла Лозинського та ряд інших [18]. Про популярність М.Нодя написано дуже мало, хоча він відомий і як музикант, композитор, диригент, літературознавець. Скромний, трудолюбивий він весь свій вільний час віддавав літературі, громадській роботі. Він активно підтримував і пропагував ідею єдності української мови і культури, єднання всіх східних слов'ян. В його творах рідна українська мова колоритна, виразна, хоч робити це йому не легко давалося в угорському середовищі [19].

Дана публікація - одна із перших спроб розповісти читачам про добре ім'я нашого земляка Миколу Нодя, який прожив усього 53 роки, але який багато зробив для пробудження національної свідомості закарпатських русинів, який будучи далеко за межами рідного краю, не забував про своїх земляків. Так давайте напередодні його 180-річчя від дня народження, пом'янемо нашого земляка добрим тихим словом. Він цього заслужив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нечипорук Е. І., Регушевський Е.С. Гюнтер Витженс про Миколу Нодя // Слово і час.-1992.-№2.-С.39-41.
2. Wiener Slavistische Jabbuch.-Vien, 1982. – S.11.
3. Пагирия В. Відлуння Карпат.-Ужгород, 1994; Його ж. Світоч Карпатського краю.-Ужгород, 1996.
4. Недзельський Євген. Очерк карпаторусской литературы.-Ужгород, 1932.-С.177.
5. Явдык Л. История Угорской Руси.-Варшава,1904.- С.37-38.
6. Пагирия В. Відлуння Карпатського краю.-Ужгород,1994.-С.8.
7. Слово і час.-С.40.
8. Там же.
9. Енциклопедія Українознавства.-1966.-Ч.П.-Т.5.-С.1790.
10. Недзельський Євген. Згадана стаття.- С.12-13.
11. Там же.
12. Бача Юрій. Літературний рух на Закарпатті XIX ст.- Пряшів, 1961.- С.270.

13. Червоний шлях.- 1928.-№1.- С.133.

14. Tychi Frantischek. U svatí Barbary ve Vidni // Dunaj Revue rakouskych cecoslovakú.-1935- -Č.12.-S.17.

15. Недзельський Є. Згадана стаття. С.166.

16. Вістникъ. Повременно письмо, посвящено политическому и нравственному образованию Русинов австрийской державы.- Львов, 1862.

17. Левицкий І. Галицко-русская библиография XIX столетия с увзгляднением русских изданий, появившихся в Угорщине и Буковине (1801-1886).-Т. 1.- 1801 - 1860.-Львов, 1888.- С.167.

18. Гюнтер Витженс. Славянські публікації Віденської друкарні мхитаристів.- Львів,1985.

Пагіря Василь. Світоч Карпатського краю.- Ужгород, 1996.- С.39.

SUMMARY

A poorly-known our coutrymen Mykola Nody

P.Bilak, I.Korol

In the article on the basis of nevly found documents on attempt to in vestigate poorly-known pages of the literature and religious cercular activity of M.Nady, who came from Transcfrpathia and lived in Austria almost all his lift, has been made. He was famous by his activity among the Ukrainia diaspora.

ПРОБЛЕМА АГРАРНИХ ВІДНОСИН НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1848-1849 рр.) У НОВІТНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Олашин М.В.

Минулого року було відзначено 150-річницю початку революцій 1848-1849 рр. в Європі, в тому числі в Австрії та Угорщині. Революції в згаданих державах відіграли важливу роль і в історії західноукраїнських земель, що входили до їх складу. Саме в ході досліджуваних подій було покінчено з кріпосним правом і створено передумови для соціально-економічного розвитку регіону в нових умовах. Наслідки революцій найбільше відчуло селянство, що становило переважну більшість населення.

Протягом півстолітнього періоду досліджуваної проблеми торкалося багато науковців - австрійських, польських, російських, угорських, українських... І зроблено ними чимало. У даній статті спробуємо проаналізувати внесок найвідоміших українських і російських вчених (істориків та економістів) новітнього часу у розкриття проблеми, а також виділити ті питання, що потребують подальшого вивчення, нового трактування тощо.

Проблема аграрних відносин періоду 1848-1849 рр. привертала і зараз привертає увагу українських та російських істориків. Серед них: Р.А.Авербух, В.О.Борис, М.П.Герасименко, Є.М.Косачевська, М.М.Кравець, І.М.Мельникова, Ф.І.Стеблій, Ф.П.Шевченко, І.Г.Шульга та ін. Вони зробили найбільший внесок у досліджувану проблему. Ними було опубліковано низку наукових праць - монографій, брошур, статей, повідомлень, рецензій тощо. В окремих дослідженнях проблема розкривається комплексно, в масштабі регіону [1]. У той же час окремі праці присвячено проблемі аграрних відносин в регіональному зрізі - в Східній Галичині [2], Північній Буковині [3] та на Закарпатті [4]. Протя-

гом новітнього часу захищено ряд дисертацій, в яких в тій чи іншій мірі розкривається досліджувана проблема [5]. Певне місце аграрним відносинам на західноукраїнських землях в 1848-1849 рр. відведено і в колективних працях та довідкових виданнях розробка важливої наукової проблеми продовжується.

В українській та російській історіографії новітнього часу досить добре висвітлено питання юридичного оформлення скасування кріпосного права. Дослідники єдині в тому, що революції в Австрії та Угорщині (як і в інших країнах) назріли і були неминучими. Уряди змушені були піти на скасування кріпацтва "зверху", щоб не допустити великих соціальних рухів, які могли привести до непередбачуваних наслідків.

Історики показали етапи скасування кріпацтва на західноукраїнських землях [6]. Першими особисто вільними стали кріпаки Закарпаття, яке входило до складу Угорщини. 18 березня 1848 р. угорський парламент затвердив закон про скасування панщини і десятини та введення загального оподаткування. 17 квітня побачив світ імператорський указ про відміну з 15 травня 1848 р. кріпацтва у Східній Галичині. 9 серпня 1848 р. дія згаданого указу поширилася на Північну Буковину. (Потім було видано ще декілька нормативних актів, які коментували, конкретизували, а часом і обмежували окремі положення перших документів). В історіографії підкреслюється, що західноукраїнське селянство з великим захопленням зустріло повідомлення про ліквідацію кріпацтва. Селяни не хотіли більше коритися поміщикам, виконувати панщину, сплачувати податки тощо. Дуже